

Kaliningrad ja Euroopan unionin laajentuminen

Euroopan unionin laajentuminen ja Kaliningradin kehitys olivat teemana 5.11. Venäjän tiede- ja kulttuurikeskuksessa Helsingissä järjestetyssä 7. Internatum-symposiumissa. Internatum on vuosittainen kansainvälisten suhteiden seminaarisarja, jota järjestetään Aleksanteri-instituutin ja Helsingin diplomaattikunnan yhteistyönä. Marraskuun seminaarin tarkoituksena oli asiantuntijoiden mielipiteidenvaihto ennen Kööpenhaminassa järjestettävää EU:n ja Venäjän huippukokousta.

Suomen Pankin Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen päällikkö Pekka Sutela kuvasi Kaliningradin taloudellista tilannetta suhteessa Venäjän kokonaistaloudelliseen kehitykseen. Sutelan mukaan Kaliningradin, kuten muidenkin alueiden kehitys riippuu jatkossakin alueista itsestään, ei keskushallinnon tuesta. Kilpailukyky muodostuu inhimillisten ja muiden voimavarojen yhdistämisestä. Kaliningradissa on löydettävissä osaamista etenkin yliopistosta.

Johtaja Viktor M. Romanovskin mukaan maantieteellisenä keskuksena Kaliningrad on riippuvainen ulkoisista tekijöistä. Tämä on nähtävissä Itämeren alueella EU:n laajentumisen tuodessa tullessaan niin taloudellisia kuin sotilaallisia impulsseja Kaliningradin tuntumaan. Kaliningrad tulisi nivoa mukaan tähän integraatioprosessiin. Venäjä on Romanovskin mukaan muuttumassa ”vähän kerrallaan” eurooppalaiseksi mm. NATO:n laajentumisen ja Schengenin sopimuksen johdosta. Kaliningradin suurimmat haasteet tulevat olemaan matkustaja-, tavara- ja erikoisliikenteen järjestä-

minen, sähkö- ja muun energiahuollon varmistaminen, liikenneyhteyksien ja raja-infrastruktuurin rakentaminen ja alueen asukkaiden matkustaminen naapurimaihin. Akuuttina haasteena on uuden lämpövoimalan rakentaminen ja pääsy mukaan Itämeren transitkoridoorien toteutukseen (esim. Riika-Kaliningrad-Gdansk). Päävastuu näiden asioiden järjestämisestä on jatkossakin Venäjällä – allekirjoittanut ei usko tässä tapahtuvan lähivuosina merkittäviä edistysaskeleita. Alueen kehitysohjelma ulottuu vuoteen 2010 saakka, ja sen onnistumiseksi tarvitaan 3 mrd. dollaria niin Federaatiolta kuin ulkomailta. Esimerkiksi kuluvana vuotena käytetään 26 mrd. dollaria 45:een kehityshankkeeseen energia- ja liikennesektorilla sekä ympäristösuojelun ja kaupan sektoreilla. Romanovskin mukaan onnistumisen edellytykset ovat olemassa. Esim. alueen teollisuustuotanto kasvoi v. 2000 12,5% siinä missä Luoteis-Venäjällä muutoin 3,9 %.

Itämeri-instituutin johtajan Esa Kokkosen mukaan Pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelma antaa hyvät työkalut Kaliningradin kehittämiseksi. Synergiaa syntyy eri toimijoiden rahoitusinstrumenttien koordinoinnista ja yhteisesti sovittuihin painopistealueisiin investoimisesta. Pohjoisen ulottuvuuden uusi toimintasuunnitelma 2004-2006 painottaa entistä enemmän Venäjää. Toimintasuunnitelman painopistealueet ovat kuitenkin edelleen varsin monitahoiset: kauppa, liiketoiminnallinen yhteistyö, infrastruktuurin kehittäminen, henkisen pääoman kehittäminen, koulutus- ja tutkimusyhteistyö,

terveysasiat, ympäristö- ja ydinturva-asiat, luonnonvarat, alueellinen ja rajat ylittävä yhteistyö, sisä- ja oikeusasiat sekä Kaliningrad ja Arktinen yhteistyö. Kokkonen luonnehti Pohjoisen ulottuvuuden merkitystä suosituksena EU-Venäjä -yhteistyölle. Sillä ei kuitenkaan ole vielä samanlaista statusta kuin esim. sopimuksilla *Partnership and Cooperation Agreement* (PCA 1997-2007) tai *Common Strategy* (1999-2003). Pohjoinen ulottuvuus mahdollistaa kuitenkin jatkossa toiminnan koordinoinnin ja vaikuttavuuden lisäämisen. EU-Kaliningrad -yhteistyön suuntaviivat ovat jo Kokkosen mukaan olemassa dokumenteissa: *The EU and Kaliningrad-tiedonanto* (2001), *EU-Russia Cooperation on Kaliningrad: 2002 and Beyond* (2002)-selvitys ja tuoreimpana *Kaliningrad: Transit-tiedonanto* (2002). Pohjoista ulottuvuutta tulisi kehittää jatkossa strategisena visiona, ei hankelistana. Uuteen toimintasuunnitelmaan tulisi ottaa myös aiempaa vähemmän painopistealueita. Edelleen Pohjoiselle ulottuvuudelle tulisi muodostaa sektorikohtaisia alaohjelmia omine tavoitteinen, organisaatioineen ja rahoitusjärjestelmineen NeDAP- ja NDEP-mallien pohjalta.

Konkreettisin edistysaskel Pohjoisen ulottuvuuden toimintasektoreilla onkin tapahtunut Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuden (NDEP) puitteissa; siihen on kerätty 110 milj. euroa (EU, Venäjä, Suomi, Ruotsi, Tanska, Norja, Hollanti) sijoitettavaksi ympäristö- ja ydinturvahankkeisiin Luoteis-Venäjällä. Edelleen on valittu 12 ympäristöalan prioriteettihanketta (yhteisarvo 1,3 mrd. euroa) sekä 16 ydinturvahanketta (500 milj. euroa). Kumppanuutta hallinnoi Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankki EBRD ja mukana ovat myös Euroopan inves-

tointipankki (EIB), Pohjoismaiden investointipankki (NIB) ja Maailmanpankki. Kaliningrad on Esa Kokkosen mukaan saamassa merkittävän osan hankkeista, tähän mennessä kahden projektin myötä (*Kaliningrad District Heating Rehabilitation* ja *Kaliningrad Solid Waste Management Project*). Viime vuosina Kaliningradille on myönnetty jo pelkästään EU:n TACIS tukea 40 milj. euroa rajanylitysasioiden järjestämiseen sekä taloudellisen kehityksen ja ympäristönsuojelun tukemiseen. Jatkossa luvassa on n. 25 milj. euroa yritystoiminnan ja infrastruktuurin kehittämiseen. Kokkosen mukaan EU:n laajentuminen tulee vakauttamaan myös Kaliningradin kehitystä. Yhteistyössä on kuitenkin aika siirtä pelkästä verkostoitumisesta kestäviin yhteistyömuotoihin esim. ympäristöyhteistyössä sekä energia- ja liikennesektoreilla. Edelleen tutkimus- ja koulutusyhteistyössä on käyttämättömiä potentiaaleja. Akuuttien ongelmien ratkaisusta tulisivat siirtyä kestävään yhteistyöhön.

Ensimmäisen jakson päätteeksi Finpron hankeneuvontapäällikkö Tero Lausala esitteli Pohjoisen ulottuvuuden foorumin toimintaa ja valmisteilla olevaa portaalia. Hanke on käynnistetty Suomen, Viron ja Liettuan yhteistyönä, ja se on avoin kaikille Pohjoisen ulottuvuuden yhteistyöstä kiinnostuneille.

Seminaarin toisessa jaksossa käsiteltiin Kaliningradin kehitystä hallitustenvälisen yhteistyön puitteissa. Pan Eurooppa instituutin johtaja Esa Stenberg esitelmöi EU:n toimenpideohjelmasta Kaliningradin kehityksen tukemiseksi. Paketti koostuu kolmesta osasta: raja-viisumikysymyksen ratkaiseminen, rikollisuuden vastainen taistelu sekä ympäristönsaastumisen ja tarttuvien tautien ehkäiseminen. Yhteistyön laajempi konteksti perustuu

Stenbergin mukaan PCA-sopimukseen, EU:n Venäjä-strategiaan ja Venäjän EU-strategiaan. Venäjän ulkoministeriön informaatio ja analyysikeskuksen johtaja Vladimir V. Ivanov painotti Kaliningradin tulevaisuuden monitahoista merkitystä. Kyseessä ei ole Ivanovin mukaan vain poliittinen tai taloudellinen ongelma vaan myös humanitaarinen. Ivanovin mukaan Venäjän ja Euroopan unionin komission vuoropuhelu ei ole toiminut parhaalla mahdollisella tavalla. Venäjää on kehoitettu komission taholta vuoropuheluun Liettuan ja Puolan kanssa ja päinvastoin. Kuten Ivanov asian epävirallisesti ilmaisi: "If you want to kill a question, send it to Commission". Ivanov myös korosti Suomen ja Venäjän toimivaa kumppanuutta mm. rajavalvonnan kehittämiseksi.

Vastauksena Ivanovin puheenvuoroon Suomen ulkoministeriön Venäjä-yksikön päällikkö Ari Heikkinen korosti Liettuan suvereniteetin kunnioittamista asian tiimoilla. EU on vakuuttanut että Liettuan EU-jäsenyys ei tule viivästyämään riippumatta siitä, mitä EU sopii Venäjän kanssa Kaliningradin kehittämistä. Suomen linja asiassa on sama kuin

EU:n, ja Venäjän ja Suomen välinen dialogi tulee jatkossakin perustumaan siihen. Viimeisenä puhujana esiintynyt varajohtaja Viktor S. Butjajev, Venäjän kansainvälisestä tiede- ja kulttuuriyhteistyön keskukselta, visioi Kaliningradin tulevaisuuden muodostumaan EU:n ja Venäjän välisten suhteiden koetinkiveksi. Kaliningrad on noussut myös Venäjän Federaation ja turvallisuusneuvoston asialistalle. Turvallisuusongelma siitä tulee, kun Venäjän sisäinen eheys vaarantuu Schengenin sopimuksen seurauksena. Taloudellisessa mielessä Kaliningrad kärsii jatkossakin tuontituotteiden kilpailuedusta ja kasvavista markkinaosuuksista paikallisen tuotannon kustannuksella. Asian korjaamiseksi tekeillä on uusi laki veroetujen karsimiseksi ja tullimaksujen muuttamiseksi – seikkoja jotka tuskin parantavat alueen houkuttelevuutta ulkomaisten investoijien näkökulmasta. Butjajevin mukaan Kaliningradista voisi jatkossa muodostua silta EU:n ja Venäjän välille. Akuutteina haasteina ovat infrastruktuurin parantaminen ja viisumiongelman ratkaiseminen.

Timo Hellenberg

VIEPÄ – Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen päivät 6.-7.3.2003

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran ja Aleksanteri-instituutin järjestämät kolmansien Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen päivien aiheena on *Reshaping European East*. Päivien yhteydessä on sekä kotimaisia että ulkomaisia luennoitsijoita ja työryhmissä tapahtuvaa tutkimuksen arviointia. Tilaisuus järjestetään Helsingin yliopiston tiloissa.

Valmistelevan työryhmän puheenjohtaja on dosentti Leo Granberg (leo.granberg@helsinki.fi).

Tilaisuudesta tullaan ilmoittamaan Aleksanteri-listalla ja seuran tiedotteissa.

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran vuosikokous 6.3. klo 18.15.